

**Van: Stichting tot Behoud van de Veluwse Beken en Sprengen
(Bekenstichting)**

Aan College van Gedeputeerde Staten van Gelderland

**Onderwerp: ONTWERP-HESTELPLAN BEKEN - NATURA 2000 VELUWE
versie januari 2023
zaaknummer 2022-009160**

ZIENSWIJZE van de BEKENSTICHTING

Datum: 5 maart 2023.

Geacht College,

Hierbij maken wij als Bekenstichting gebruik van de mogelijkheid om onze zienswijze te presenteren op bovengenoemd Herstelplan Beken. Nadat we in mei 2022 in een werksessie al veel inbreng hebben geleverd, hebben we afgelopen zomer gebruik gemaakt van de gelegenheid om commentaar in te dienen op versie 1 van het Herstelprogramma Beken. Daarbij hebben wij een algemeen commentaar gegeven, plus gedetailleerd commentaar op een aantal van de in het rapport voorgestelde maatregelen. Wij kunnen constateren dat aan een aantal van onze commentaren tegemoet gekomen is in de huidige versie van het rapport, maar dat er helaas van de detailopmerkingen vrijwel niets is overgenomen. Dit vinden wij teleurstellend en wij zouden graag willen begrijpen waarom, aangezien onze suggesties zeer overwogen waren.

In deze huidige zienswijze beperken wij ons tot globale overwegingen en gaan wij slechts incidenteel in op specifieke voorgestelde maatregelen.

Zoals ook in onze eerdere reactie al gesteld is, betreft het een gedetailleerd en goed onderbouwd natuurherstelprogramma voor de Veluwse beken en wij ondersteunen van harte de doelstellingen als geformuleerd in hoofdstuk 1.5. Wel willen wij hierbij aantekenen dat juist de sprengbeken ook een belangrijke en op Europese schaal unieke cultuurhistorische waarde vertegenwoordigen en dat steeds een zorgvuldige afweging gemaakt dient te worden tussen de ecologische en cultuurhistorische belangen. Hieraan wordt in de huidige versie van het rapport weliswaar meer erkenning gegeven dan in de vorige versie, maar dat heeft slechts in zeer beperkte mate geleid tot aanpassen van de voorgestelde maatregelen.

Met name doelen wij op de potentieel negatieve effecten voor cultuurhistorische waarden bij het opheffen van migratiebarrières bij cascades en watervallen van (voormalige) molenplaatsen. In deze context willen wij nogmaals het verschil benadrukken tussen bron- en sprengbeken. Alle Veluwse beken zijn sterk door de mens beïnvloedt, maar bronbeken zijn toch nog min of meer natuurlijk en maatregelen ter bevordering van de ecologische aspecten zijn bij deze beken doorgaans uit cultuurhistorisch oogpunt niet problematisch. Daarentegen zijn sprengbeken overwegend door de mens aangelegd en daarmee van (ook internationaal) grote cultuurhistorische betekenis. De barrières bij (voormalige) molenplaatsen zijn er veelal al eeuwen, vaak sinds de aanleg van de beek. Wij missen grondig onderzoek of de specifieke bovenstroomse ecosystemen mogelijk niet ondanks, maar dankzij deze barrières bestaan?

Voorstel Bekenstichting: overweeg, explicieter dan nu het geval is, per beekstelsel wat de cultuurhistorische waarde van het stelsel is en betrek de potentiële

aantasting van deze cultuurhistorische waarde in de evaluatie en uitwerking van iedere voorgestelde maatregel

Voorstel Bekenstichting: voeg toe, onder hoofdstuk 5.4, kennisleemtes, onderzoek naar de invloed van eeuwenoude barrières op de specifieke bovenstroomse ecosystemen; migratiebarrières alleen opheffen indien dit onderzoek heeft aangetoond dat de barrière geen factor is in het ontstaan en in stand houden van een bijzonder bovenstrooms ecosysteem

Reeds in de Samenvatting wordt als eerste knelpunt genoemd verminderde watervoerendheid en droogval. Dit punt onderschrijven wij van harte: zonder water geen beek en zelfs periodieke droogval is desastreus voor de watergebonden ecosystemen. Oplossen van deze problematiek heeft dan ook absolute prioriteit. Hoewel in het rapport de dalende grondwaterspiegel als belangrijke oorzaak wordt benoemd en wij de analyse delen van de mechanismen die hiertoe leiden, missen wij aanbevelingen voor een concrete en krachtdadige aanpak van dit probleem. Wij realiseren ons dat dit afhankelijk is van bestuurlijke beslissingen (hoofdstuk 6.3), waarbij meerdere partijen met soms strijdige belangen spelen.

Voorstel Bekenstichting: concreter voorstel uit te werken om de verminderde watervoerendheid en droogval aan te pakken

Wij delen de mening dat veel verbeteringsmaatregelen weinig effect zullen hebben als het probleem van geringe watervoerendheid / droogval niet effectief aangepakt wordt. Dit geldt met name ook voor bovengenoemde maatregelen om migratiebarrières op te heffen – zulke maatregelen zullen in het algemeen alleen functioneren bij voldoende watervoerendheid. Toch zien wij hier een risico. Verbetering van de watervoerendheid zal waarschijnlijk een zaak van lange adem zijn en zonder verdere maatregelen zouden in de tussentijd vele waarden onherstelbaar verloren kunnen gaan.

Voorstel Bekenstichting: overweeg per maatregel, in hoeverre succes afhankelijk is van watervoerendheid en hoe de betrokken waarden het best te behouden zijn tot de watervoerendheid verbeterd is

Wij begrijpen de beperkingen die er binnen dit programma zijn met betrekking tot de benedenstroomse delen van de beken, die buiten de begrenzing van N-2000 Veluwe vallen, maar de staat van die beektrajecten is wel essentieel voor het realiseren van veel van de ecologische doelstellingen binnen de N-2000 begrenzing. Hierop wordt in het rapport uitgebreid ingegaan met betrekking tot de beken aan de oostflank van de Veluwe, maar dit geldt zeker ook voor de benedenstroomse delen van b.v. de Heelsumse en Renkumse beek.

Verhogen van het grondwaterpeil, b.v. door het stoppen van detailafwatering, en verminderde grondwateronttrekking in de agrarische zones buiten het N-2000 gebied zullen helpen om het grondwaterpeil binnen het gebied enigszins te verhogen. Hopelijk zijn hierbij afstemming op, en samenwerking met GPLG-initiatieven effectief!

Met betrekking tot beekonderhoud constateren wij dat meermaals plastic folie is aangebracht achter de houten beekbeschoeiing (recent voorbeeld Nijmolense beek). Hoewel wij de effectiviteit van dit type beschoeiing begrijpen, beschouwen wij het als ongewenst, met name omdat:

- hiermee de schuilgelegenheid voor vissen (met name rivierdonderpad) en insecten beperkt wordt
- het plastic met de tijd degradeert en dan microplastics af kan geven, wat vervolgens door dieren (b.v. beekprik-larven) opgenomen kan worden

Voorstel Bekenstichting: af te zien van het gebruik van plastic folie in beschoeiingen en bij onderhoud aanwezig folie zorgvuldig te verwijderen; dit zou benoemd kunnen worden onder hoofdstuk 5.2.3, Variatie en Beheer; ook op te nemen als generieke Vb-maatregel

Om meer variatie te creëren in de benedenloopse delen van beken, waar zij vaak door het open veld lopen, kan het zinvol zijn om plaatselijk houtwallen te planten langs de beekloop. Dit zorgt voor schaduw en daarmee voor minder opwarming van het water. Als deze beplanting dicht langs de beek staat zal de beworteling zorgen voor een fijnmazige houtstructuur die zal dienen als schuilplaats voor beekvissen.

Voorstel Bekenstichting: dit idee invoegen in hoofdstuk 5.2.3, Variatie en Beheer; ook op te nemen als generieke Vb-maatregel

Het maai-beheer van beekoevers kan ook kritisch zijn en daaraan wordt in het rapport weinig aandacht besteed:

- te vroeg in het voorjaar maaien kan leiden tot schade aan de beekoevers
- om de beekbegeleidende flora en fauna te sparen wordt geadviseerd per maaibeurt minstens 25% te laten staan
- als maaisel uit de beek wordt opgehaald dient voorkomen te worden dat daarmee ook vis mee komt, dan wel terug gegooid wordt in de beek (dit geldt natuurlijk ook bij beekschoning).

Voorstel Bekenstichting: aantekeningen over ecologisch en beeksparend maai-beleid invoegen in hoofdstuk 5.2.3, Variatie en Beheer; ook op te nemen als generieke Vb-maatregel

De sprengkoppen en bovenloopse sekties van veel sprengbeeken zijn in de 17^e tot 19^e eeuw aangelegd in wat toen een open heidelandschap was. Dit is bij voorbeeld het geval voor de Middelste Heerder beek en het Horsthoeker bekenstelsel. Door de grootschalige bosaanplant in de 20^e eeuw liggen deze beken nu in een boslandschap met veel beschaduwing en bladval in de sprengen en beken, met als gevolg een afname van biodiversiteit.

Wij pleiten ervoor dat bij het Herstelprogramma Heiden en Stuifzanden overwogen wordt een gebied mee te nemen waar een beek door loopt. Wij verwachten dat de beek kan bijdragen aan het ontstaan van een heidelandschap waar droge struikheidevegetatie wordt afgewisseld met natte dopheideheidevegetatie en dat de biodiversiteit in en langs de beek hierdoor zal toenemen. Zoals in het beekherstel-rapport genoemd wordt, is verdamping van een bos aanzienlijk hoger dan van een heidegebied. Herstel van de heide rond sprengkoppen zou dus ook kunnen leiden tot een lokale verhoging van de grondwaterstand en daarmee tot een betere watergevendheid.

Voorstel Bekenstichting: in samenspraak met het Herstelprogramma Heiden en Stuifzanden te overwegen om bij omvorming van bos in heide ook een beekloop mee te nemen, om zo de situatie van voor de grote bebossingsacties uit de 20e eeuw te herstellen

Het Veluwe water wordt in het rapport meermaals gekarakteriseerd als “koel en helder”. Ons lijken “voedselarm” en “zacht” juist de belangrijke kenmerken. Het voedselarme karakter is één van de redenen waarom de ecosystemen in de beken zo gevoelig zijn voor eutrofiëring. De relatief constante temperatuur van het water in de bovenloop van de beek is ook typerend, koel in de zomer en zelden beevriezend in de winter.

Voorstel Bekenstichting: overweeg toevoeging van de karakteristieke eigenschappen “voedselarm” en “zacht” voor het Veluwe water

Onder wilddruk (hoofdstuk 2.2.10) wordt schade van vennen en venen door betreding door zwijnen benoemd. Zwijnen kunnen ook aanzienlijke schade veroorzaken van sprengen en beken. Dit wordt wel benoemd in hoofdstuk 5.1.6, waar regulering van de wildstand als preferente maatregel wordt genoemd. In uitzonderlijke gevallen worden speciale maatregelen als optie genoemd. Daarbij denken wij niet alleen aan schade aan bijzondere flora, maar ook aan erosie met als gevolg verminderde watergevendheid van de betrokken sprengkop. In die gevallen is aangetoond dat het plaatsen van een zwijnwerend raster rond de sprengkop een effectieve oplossing is.

Voorstel Bekenstichting: onder algemene maatregel Vb11 de optie van afrasteren van betroffen sprengkoppen en beeksecties als beschermende maatregel te benoemen

Zeer recent is er een interessant rapport uitgegeven, "Meetnet beekdal van de Heelsumse beek", samengesteld door bureau Eelerwoude. Dit rapport is (nog) niet opgenomen in de lijst van geraadpleegde bronnen, wat gezien van de datum van uitgifte, 30 januari 2023, begrijpelijk is. Het rapport bevat veel relevante gegevens over grondwaterstand, waterpeil en debiet van de Heelsumse beek.

Overigens constateren wij dat de problemen met watervoerendheid en droogval van de Heelsumse beek en de Molenbeek aanzienlijk groter zijn dan in bijlage 10, Deelgebied 9, wordt aangegeven (Molenbeek ook in zomer 2022 drooggevallen, wat helaas steeds vaker gebeurt; uit bovengenoemd rapport volgt dat watervoerendheid van de Heelsumse beek zeer kritisch is).

Voorstel Bekenstichting: bestudeer dit relevante rapport en voeg het, indien gepast, toe aan de lijst van geraadpleegde bronnen
(indien gewenst kunnen wij u een kopie van het rapport toesturen)

-0-0-0-